

De fleste over 80 år stemmer

De eldre utgjør en stadig økende andel av befolkningen, og interessen for deres politiske engasjement øker i takt med dette. For første gang kan Statistisk sentralbyrå vise tall for valgdeltakelsen blant personer over 80 år. Nesten 80 prosent menn og 75 prosent kvinner i aldersgruppen 80-84 stemte ved valget i 2005. Valgdeltakelsen holder seg høy lenger enn hva man tidligere har antatt, men faller etter fylte 85 år, spesielt blant kvinner.

Frode Berglund,
Øyvin Kleven og
Tor Morten Normann

Interessen for å delta i valg er noe som sannsynligvis alltid har variert med alder, og er av den grunn et fenomen som er vel verdt å analysere. Det typiske er at valgdeltakelsen øker med alder, men at den synker noe mot slutten av livet.

Forskere og statistikere har særlig konsentrert seg om valgdeltakelse i yngre aldersgrupper. De yngste er i startfasen av velgerkarrieren, og utviklingstrender her kan fortelle noe om hva som kommer til å skje senere. Når det i de senere årene er registrert fallende deltagelse blant de yngste, gir dette grobunn for bekymring for demokratiets utvikling. Hvorvidt dette er berettiget eller ikke, er en annen sak.

Livsfase og politisk engasjement

Alder blir ofte tolket som et uttrykk for livsfase. På gruppenivå gir alder et grovt uttrykk for hvilke livsfaser velgerne har vært gjennom. Stort sett er det slik at velgere under 30 år fremdeles befinner seg litt på utsiden av stor-samfunnet. I denne fasen av livet bruker mange tid og krefter på politiske enkeltsaker, og partipolitisk tilhørighet er fremdeles løs. Ved trettiårsalder har de aller fleste gjort seg ferdig med utdanning, etablert egen familie, blitt skattebetalere og mottakere av viktige samfunnstjenester. Det gjør at det blir mer relevant og interessant å forholde seg til politiske pakkedøsnings fremfor enkeltsaker.

Frode Berglund (fra venstre) er statsviter og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for planlegging og brukertesting. Han har publisert flere artikler innenfor valgforskning. (fbe@ssb.no)

Øyvin Kleven er statsviter og seniorstatistikkraadgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for planlegging og brukertesting. Han har skrevet artikler om politisk deltagelse. (kle@ssb.no)

Tor Morten Normann er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk, der han er fagansvarlig for levekårsundersøkelsen EU-SILC. (tmn@ssb.no)

Dette er en viktig forklaring på at valgdeltakelsen er gjennomgående høy blant velgere i aldersspennet 30-60 år. Tilknytning til arbeidslivet er regnet som en viktig faktor i så måte. Arbeidsplassen er en arena for politisk meningsbrytning og interessekamp, som i noen grad bidrar til politisk mobilisering.

Gamle velgere

Etter fylte 60 år forlater stadig flere arbeidslivet, og mange mister derved den politiske mobiliseringen herfra. Det har vært en utbredt oppfatning at pensjonisttilværelsen medfører tilbaketrekning og minsket interesse for det offentlige liv; at man trekker seg tilbake og konsentrerer seg mest om den private sfære. Dette har blitt brukt som forklaring på at valgdeltakelsen synker når velgerne blir gamle.

En annen viktig forklaring på synkende deltagelse har vært skrantende helse.

Generasjonens erfaringer

En alternativ tolkning av alder er at den gjenspeiler generasjonstilhørighet. Alder oppfattes som uttrykk for hva man opplevde i en bestemt periode av livet. Oppvekstvilkårene til en generasjon kan for eksempel påvirke hvordan generasjonen forholder seg til samfunnet senere. Eldre generasjoner vokste opp i en tid da stemmeretten ikke var en selvfølge, og det var ikke så lenge siden allmenn stemmerett hadde blitt innført. Denne erfaringen kan ha bidratt til at mange eldre fremdeles oppfatter stemmegivning som en viktig handling.

Yngre generasjoner vokser opp i en tid hvor stemmeretten blir tatt for gitt, og vil av den grunn kanskje betrakte stemmegivning som en mindre viktig handling. I et generasjonsperspektiv blir synkende valgdeltakelse blant unge velgere et faretegn for demokratiet; valgdeltakelsen vil holde seg lav etter hvert som velgerne blir eldre. Over tid vil det medføre at valgdeltakelsen generelt vil bli lavere.

Om dataene

For å gi et totaltall for valgdeltakelsen i befolkningen måtte vi ha veid opp for at eldre er overrepresentert i utvalget. Poenget her er å se på variasjonen mellom aldersgruppene. Det ble samlet inn informasjon om valgdeltakelse, alder og kjønn. Vi kan ikke gi noen fyldig analyse av hva som kan forklare variasjoner i deltakelse, men tallene gir likevel en unik beskrivelse av valgdeltakelsen i den eldste delen av velgerkorpsset.

Generasjonsperspektivet er relevant for hva som skjer med eldre velgere. Siden de har vært gjennom en langvarig politisk mobilisering, er det ikke urimelig om effekten av dette opprettholdes også etter at de har blitt pensjonister. Mange eldre betrakter nok også stemmeretten som en viktig oppnådd rettighet som er så viktig for dem at de trosser skrantende helse. Forskning viser at eldre i større grad enn yngre oppfatter stemmeretten som en borgerplikt (Rose 2002).

Både friskere og mer opprørske

Et interessant moment når det gjelder eldre er at antakelsen om at pensjonisttilværelsen medfører tilbaketrekking fra den offentlige sfære, bygger på samfunnsforholdene som gjaldt under industrisamfunnet. Da var pensjonisttilværelsen stort sett ganske kort. Med senket pensjonsalder og bedre levekår strekker pensjonisttilværelsen seg over mange tiår for stadig flere. Dagens pensjonister er ikke bare friskere enn tidligere, de har også blitt flere, og de evner å mobilisere til kamp for egne rettigheter.

De siste tjue årene har det også vært flere tilløp til opprør blant eldre her til lands. Sent på åttitallet iverksatte eldre aksjoner mot den rådende eldreomsorg, mens seniorsaken ble igangsatt tidlig på to tusentallet. Pensjonistpartiet ble dessuten etablert så tidlig som 1985, uten at dette har fått det helt store gjennomslaget.

Eldre har lenge vært et politisk objekt og en viktig politisk sak for mange velgere (Aardal 2003:16). Organiseringen blant eldre har imidlertid ført til en viss interesse for eldre som politiske subjekter, også innenfor forskning. Berglund (2005) ser på utvikling i politisk adferd blant eldre over tid, mens Kleven (2005) konsentrerer seg om stortingsvalget 2001 og lokalvalgene i 2003.

Statistikk om de eldste

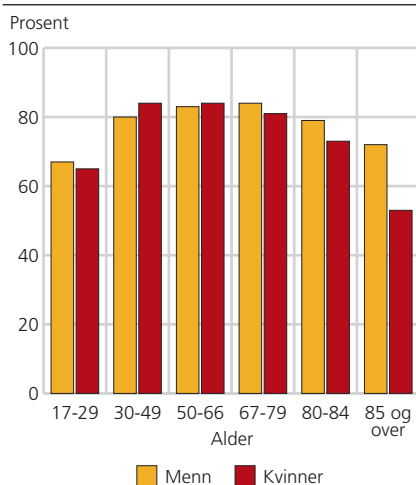
Det har vært et problem at statistikk om politisk adferd blant eldre mangler gode data om de eldste, og at stemmeberettigede over 80 år har vært fraværende i utvalgsstatistikk. Man har således kunnet si noe om aldersgrupper opp til 80 år, men ingen ting om de som er eldre.

For å bøte på dette, trakk Statistisk sentralbyrå et utvalg av 600 personer over 80 år i forbindelse med valgundersøkelsen i 2005. Disse ble ikke intervjuet, men valgdeltakelsen ble sjekket i manntallsregisteret. Personene ble trukket fra folkeregisteret før valget, og det kan ha vært noe avgang før valget fant sted. Materialet inkluderer også personer som befinner seg på institusjon. I tillegg inkluderer materialet de 3 000 personene som ble trukket ut til intervju i valgundersøkelsen. Disse er med her for å sammenlikne nivået på valgdeltakelsen blant de eldste.

Delt i to undergrupper

Aldersinndelingen er den samme som Kleven (2005) benyttet, men siden dette materialet også omfatter velgere over 80 år, har vi med to aldersgrupper til – en fra 80 til 84, og en fra 85 og over. I valgstatistikk gjøres vanligvis findelingen av de yngste aldersgruppene, men siden det er de eldre som er interessante her, har vi valgt en grovinndeling også for de yngste (se tekstboks).

Figur 1. Valgdeltakelse, etter kjønn og alder. 2005. Prosent

Kilde: Mantallsundersøkelse, Statistisk sentralbyrå.

Valgdeltakelsen er lav i starten av velgerkarrieren, tar seg opp i livets midtre fase, og faller så mot livets slutt, viser figur 1. Det er likevel klart at nedgangen skjer på et senere tidspunkt i livet enn det som den tradisjonelle antakelsen om eldre legger til grunn.

Valgdeltakelsen synker riktignok med 3 prosentpoeng blant kvinner etter fylte 67. Dette er imidlertid for lite til at det kan regnes som en reell nedgang. Nivået er over 80 prosent for både kvinner og menn i aldersgruppen 67-79 år, og dermed godt over nivået for velgere under 30. Figuren viser at valgdeltakelsen holder et stabilt og høyt nivå frem til velgerne passerer 80 år.

Mer aktive enn de under 30

Det er først etter at velgerne runder at 80 år, at reell nedgang registreres. Deltakelsen synker da 5 prosentpoeng blant menn i aldersgruppen 80-84, men ligger fremdeles tett opp mot 80 prosent. Blant kvinner faller deltagelsen mer og lander på 73 prosent. Men også det må sies å være høyt, og fremdeles godt over nivået blant de yngste.

Utviklingen etter fylte 85 er nokså dramatisk blant kvinnene. Deltakelsen synker med 20 prosentpoeng, og bare annenhver kvinne i denne aldersgruppen avleverte stemmeseddel i 2005. Blant menn var nedgangen mer moderat. Over 70 prosent av menn som var 85 år eller eldre, stemte i 2005, og det er fremdeles høyere enn for gruppen som er under 30 år.

Pensjonistlivet mindre avgjørende?

Selv om tallene bekrefter at valgdeltakelsen synker når man blir riktig gammel, er det vanskelig å ta dem til inntekt for at pensjonister mister interesse for å delta som følge av at de har forlatt arbeidslivet. Når valgdeltakelsen synker merkbart først 13 år etter pensjonsalder, er det neppe avgang fra arbeidslivet som er forklaringen.

Dette styrkes av at menn opprettholder en høy deltakelse også etter fylte 85 år. Det er bare blant kvinner over 85 år at vi registrerer et betydelig fall i deltagelsen. Noe av forklaringen på dette skyldes egenskaper ved utvalget. Det ble trukket like mange menn og kvinner som var 85 år eller eldre. Siden kvinner blir eldre enn menn og det ikke ble satt noen øvre grense, innebærer det at kvinner i den øverste aldersgruppen er eldre enn mennene. Det kan innebære at svekket helse er en mer utbredt årsak til synkende valgdeltakelse blant kvinner enn blant menn i den eldste aldersgruppen.

En generell konklusjon må likevel være at valgdeltakelsen blant de eldste er svært høy. Det er bare kvinner som er 85 år eller eldre som er mindre aktive ved stortingsvalg enn de som er under 30 år.

Referanser

Aardal, B. (2003): *Velgere i villrede ...* Oslo, NKS-forlaget.

Berglund, F. (2005): Alt ved det gamle? Om eldre og politikk, *Norsk statsvitenskaplig tidsskrift*, vol. 21: 3-27.

Kleven, Ø. (2005): «Politisk deltagelse blant seniorer», i *Seniorer i Norge*, Statistiske analyser 72/2005, Statistisk sentralbyrå.

Rose, L. (2002): «Normer og roller – borgerpliktens endelikt?», i Aardal, B. (red.): *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*, Oslo, Kommuneforlaget.

